

**SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
SZEGED**

SZAKDOLGOZAT

Nagy Lajos első hadjáratai 1342–1346.

**Készítette: Domokos Noémi EHA kód: DONSABB.SZE
Történelem BA**

**Témavezető: Sebők Ferenc
docens**

2013

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3.
Hadjárat a szerbek ellen.....	4.
Lajos király Erdélybe vonulása.....	5.
A tatárok elleni hadjárat.....	6.
A litvánok elleni hadjárat.....	8.
A cseh – lengyel konfliktus.....	9.
Hadjárat a horvát nagyurak ellen.....	10.
Lajos király személyesen vonul a horvát területre.....	12.
A Nelipicsek újabb lázadása.....	14.
Zára középpontba kerülése.....	15.
Lajos sereget küld Zára városának.....	17.
Diplomáciai tárgyalások.....	20.
Lajos személyesen indul Zára felmentésére.....	21.
Zára feltétel nélküli kapitulációja.....	25.
Lajos és Velence békekötése.....	26.
Összegzés.....	27.
Felhasznált irodalom.....	29.

Bevezetés

Dolgozatom célja Nagy Lajos király korai hadjáratainak ismertetése, különös figyelmet szentelve az első Velence elleni hadjáratnak, valamint az ott történt zárai eseményeknek. Témaválasztásom igazolja az, hogy az 1342–1346 között lezajlott hadi események viszonylag ismeretlenek, kevésbé feldolgozottabbnak bizonyulnak, mint a későbbi évek történései, különösképp Lajos Nápolyba vezetett hadjáratai. Időtartamban I. Lajos trónra lépésétől, 1342-től 1346-ig, Zára elestéig követem végig az eseményeket, főként az ezzel kapcsolatosan rendelkezésre álló szakirodalom alapján.

A témában megjelent munkák közül kiemelendő a XIX. század végén *Pór Antal* munkássága, továbbá a XX. század elején több, történelmi folyóiratban megjelent tanulmány is, amely mélyrehatóan foglalkozik a tárgyalt időszak hadi eseményeivel. Ezek kapcsán megemlítendő *Domanovszky Sándor* és *Vértessy Jenő* neve, kik közösen megírt cikke a Századokban jelent meg, ami az első Velence ellen vezetett hadjáratot követi végig. *Wertner Mór* a Hadtörténeti Közleményekben megjelent tanulmánya is igencsak jelentős, *Nagy Lajos király hadjáratai* címmel.

Az előbb említett szerzők után specifikusan az 1342–1346. között lezajló hadi történésekkel *Kristó Gyula* foglalkozott részletesebben az 1988-ban megjelent, *Az Anjou-kor háborúi* című kötetében. Emellett kiemelendő még *Veszprémy László* 2008-ban kiadott *Az Árpád- és Anjou-kor csatái, hadjáratai* címet viselő műve, amely óta a nagy, összefoglaló hadtörténeti munkák kivételével nem jelent meg a tárgyalt hadjáratokkal kapcsolatosan jelentősebb kiadvány.

Rendelkezésre állnak továbbá a munka segítésében a kortárs források is. Nagy Lajos történetírójának, *Küküllei János*nak az elbeszélése mind közül első számúnak tekinthető. A Thuróczy krónika által ránk maradt mű különös figyelmet szentel a hadi eseményeknek, emiatt igencsak jól hasznosítható.

Ugyancsak épségben fennmaradt egy névtelen ferences szerzetes munkája is. A *névtelen minorita krónikája* szintén megőrökít néhány hadtörténeti szempontból lényeges eseményt, többek között a zárai eseményeket, valamint a tatárok elleni küzdelmet.

Zára ostromát egy névtelen, feltehetőleg zárai lakos által írt elbeszélés dolgozza fel a legalaposabban, 2 könyvben, melynek címe *Obsidionis Iadrensis duo libris*¹. Ez a részletekbe menő, latin nyelvű leírás is teljes épségben ránk maradt másolatok által, Magyarországon

1 Zára ostromának két könyve

1746-ban jelent meg nyomtatásban. A zárai események kapcsán fontos megjegyezni továbbá a szintén névtelenül fennmaradt velencei kútfő munkáját is.

A *szepesi egyházi krónika* a tatárok ellen küldött hadról, és a hadjáratot megelőző tatár betörésekről, és az ezt körüllegző legendákról tartalmaz felhasználható információkat.

A korszakban kiadott oklevelekről is fontos említést tenni, hiszen tartalmazhatnak hadtörténeti szempontból is jelentős tudnivalókat, kiváltképp a had fel-, és leszerelésével kapcsolatban. Az adománylevelek emellett a csatákban résztvevő személyekről, és az ott véghezvitt cselekedeteikről is segítenek képet alkotni.

Külföldi forrásként még a Nagy Lajos korabeli hadjáratok rekonstruálásában nem elhanyagolható a *ratibori krónika*, valamint egy német költő, bizonyos *Suchenwirt Péter* művének ismerete.

Az események közlését időrendi sorrendben teszem, kitérve jelentősebb ostromokra, valamint a hadjáratok ismertebb résztvevőire, az esetleges vitákra, amely néhány esemény időpontjával, lezajlásával, illetve résztvevőivel kapcsolatban kialakult a kutatók között. A dolgozat felöleli a nápolyi hadjáratokig történt hadi történéseket, jelentős részét a Velence elleni első hadba lépés, annak körülményeinek és kimenetelének szentelve, amely eseménysor meghatározta Lajos és a köztársaság viszonyát uralkodásának szinte teljes időtartama alatt.

Hadjárat a szerbek ellen

Lajost apja, Károly Róbert halála után pár nappal, 1342. július 21-én, mindössze 17 évesen koronázta királlyá az esztergomi érsek. Ami a hadakozást illeti, már uralkodásának első évében sem tétenkedett. Lajos céljának tekintette, hogy az országtól korábban elhódított területeket visszaszerezze.²

Míg a történetíró, Küküllei szerint az első hadjáratot az erdélyi szászok ellen vezette, addig Lajos király, egy 1349-es oklevelében saját maga tett említést arról, hogy a koronázása utáni első hadi cselekmény a szerbek ellen irányult.³

Dusán István, szerb király ugyanis hódításba kezdett a Balkánon, ezzel igencsak kibővítvén országát. 1321 óta folyamatos küzdelemben állt már Károly Róberttel is a délkeleti

2 Pór 1895, 152.

3 Kristó 1988, 91.

tartományok, azaz a macsói és kucsói bánságok birtoklása miatt. 1339-ben ez a terület ismét szerb kézre került.⁴

Lajos azonban hadat küldött ennek visszaszerzésére, a sereg élére Lackfi Andrást⁵, későbbi erdélyi vajdát állította. Az 1342–1343-ban lezajlott katonai akció sikeres volt, a macsói terület ismét a magyar király fennhatósága alá tartozott.⁶

Wertner Mór, aki a hazánkban keletkezett oklevelek tükrében vizsgálta a hadi eseményeket, a szerbek elleni akció kezdetét 1343-ra teszi, mivel nem talált olyan okiratot, amely 1342-ben keletkezett, és hadjáratokkal kapcsolatosan tartalmazna bárminemű információt.⁷ Ezzel szemben más történészek, például Kristó Gyula már egy évvel korábbra helyezte a hadjárat kezdő dátumát.⁸ Mindenesetre annyi bizonyos, hogy a macsói bánság élén már 1342-ben ismét magyar főúr töltötte be a báni tisztséget, Ostfi Domokos személyében.⁹

Lajos király Erdélybe vonulása

Az erdélyi szászok már Károly Róbert uralkodása idején is szerfelett sokat lázadoztak, háborogtak szomszédaikkal. Szécsényi Tamás¹⁰, erdélyi vajda nem bírta velük, ezért a király kun sereget küldött ellenük rendteremtés céljából, ami sikerrel is járt.¹¹

A helyzet viszont ezután sem javult. A szászok között továbbra is fennállt a zavargás, az adó fizetését több alkalommal is megtagadták. Küküllei szerint Lajos emiatt vonult Erdélybe, ám feltehetőleg eredeti célja a Basarab Sándor, havasalföldi vajda elleni felvonulás volt.¹²

4 Hóman–Szekfü 1936, 171–172.

5 1345-től 1352-ig székely ispán, majd 1356-tól 1359-ig erdélyi vajda. (Karácsonyi, 1901.)

6 Kristó 1988, 91.

7 Wertner 1918, 62–64.

8 Kristó 1988, 91.

9 Hóman–Szekfü 1936, 172.

10 1321-től 1342-ig erdélyi vajda. (Karácsonyi, 1901.)

11 Pór 1895, 160.

12 Wertner 1918, 68.

A király 1344. június–július folyamán tartózkodott Erdélyben. Ellátogatott Gyulafehérvárra, Berethalom vidékére, valamint Brassóban is töltött el időt. Nem elhanyagolható, hogy Berethalom városa a dél-erdélyi szász határon fekszik. Kettő, Berethalomnál júliusban kelt oklevél is fennmaradt, amelyben szász ügyekkel foglalkozott Lajos, így vélhetőleg ténylegesen lázongtak a szászok, ám emiatt nagy összecsapásra nem kerülhetett sor.¹³

A havasalföldi felvonulás szándékát támasztja alá az a tény is, hogy Lajos kinevezte Losonczy Istvánt a szörényi bánság élére, ezzel létrehozván egy biztos pontot a vajda elleni támadáshoz. Mikor Sándor vajda tudomást szerzett róla, hogy Lajos Erdélyben táborozik, elé vonult Brassóba, sok ajándékot hozva, így biztosítva hódolatáról a magyar koronát. Dömötör, váradi püspök diplomáciai közbenjárásának köszönhetően a hadi lépések elmaradtak, Sándor visszatért a hűségre, és békében hazavonult.¹⁴

A tatárok elleni hadjárat

Az Arany Horda 1285 óta folyamatosan betört Erdély területére. 1324-ben már Károly Róbert is felvonult ellenük, ám a tatár fenyegetés továbbra sem csökkent.¹⁵

A szepesi egyház krónikája szerint 1344-ben már negyedízben hatoltak be tatár csapatok a területre, amikor a magyar hadseregnek sikerült őket feltartóztatniuk. A hadjárat bizonyosságát igazolja egy 1348-ban kelt oklevél is, mely szerint a tatárok elleni ütközetben egy Kolozs megyei nemes elesett, testvérei közül több pedig megsebesült.¹⁶

Lajos nem maga vezeti a sereget, hanem Lackfi Andrást küldi ellenük, aki ekkor a székely ispáni tisztséget viselte, később pedig erdélyi vajda lett. Tisztségéből adódóan, hadi népe elsősorban székelyekből tevődött össze.¹⁷

Lackfi behatolt nagy létszámú seregével a tatárok területére, és ott nagy győzelmet aratott felettük. Fogságába került a tatárok egyik vezére, Athlamos, az akkori tatár kán sógora. Érte

13 Kristó 1988, 93–94.

14 Hóman–Szekfü 1936, 171–172.

15 Kristó 1988, 98.

16 Wertner 1918, 65.

17 Kristó 1988, 97.

váltságdíjat ajánlottak fel, de ezt az ajánlatot semmibe véve, az ispán lefejeztette őt.¹⁸

E három napos küzdelem kapcsán keletkezett a váradi egyház azon legendája, miszerint Szent László segítette a magyarokat jelenlétével győzelemre.¹⁹

Küküllei szerint az elkövetkező években a székelyek több diadalt is arattak a tatárság felett, egészen addig, amíg azok nagy része el nem menekült távolabb élő rokonaikhoz a Krím-félszigetre.²⁰ Ezután az eddig tatárok által lakott területet a Máramarosból kiköltöző Bogdán, oláh vajda foglalta el, aki a Lajos iránti hűségre rögvest fel is esküdött.²¹

A hadjárat időpontjával kapcsolatban itt sincs egyetértés. Wertner Mór 1344-re tette a hadjárat lefolyását, ellentétben Pór Antallal, aki Küküllei nyomán 1345-re helyezte. Wertner azzal cáfolja Pór állítását, hogy a Lackfi István, immáron erdélyi vajda, által kiadott 1353-as oklevél²², miszerint parancsba adja Lőkös mesternek, és Orbán, várhegyi várnagynak a várhegyi végvár javítását, hamis.²³ Ezzel szemben Pór Küküllei nyomán való datálása vált elfogadottá, ugyanis többek közt Kristó Gyula, és Bertényi Iván munkája is ezt az évet adta meg a hadjárat időpontjául.

Megemlítendő a tatárok ellen viselt csata nyomán, hogy Wertner 1344-re helyezett egy rutének ellen viselt hadjáratot is. Ez az évszám csak nála található meg e hadjárat kapcsán, míg mások jóval későbbre datálták ezt az eseményt. Egy 1357. évi adományozó oklevél szerint bizonyos Machkának mondott Domokos kiemeli, hogy ő a rutének ellen is harcolt. A dátum meghatározása mellett azzal érvel, hogy a rutének tatár hűbéreseket voltak, amiből következően kötelesek voltak együtt részt venni a hadi eseményekben velük.²⁴

18 Bertényi 1989, 59.

19 A váradi egyházból eltűnt Szent László fejszobra a küzdelem idejére. Harmadnap, mikor újra a helyén találták, úgy ki volt izzadva, mint aki nagy csatából tért haza. (Pór 1895, 166.)

20 Pór 1895, 166.

21 Miskolczy 1923, 31.

22 Ti. ekkor már Lackfi Istvánt leváltották tisztségéről, Kont Miklós töltötte az erdélyi vajda szerepét. (Wertner 1918, 67.)

23 Wertner 1918, 66–68.

24 Wertner 1918, 68.

A litvánok elleni hadjárat

A litván ekkoriban pogány népesség volt, ebből fakadóan folyamatos konfliktusban állt a szomszédságában élő, keresztény népekkel. A Német Lovagrend például szinte állandó jelleggel keresztes hadakat vezetett ellenük. A litvánok egy része a lovagok jelenléte, erélyes uralma miatt teljesen elnémetesedett, viszont a Nyeman folyó és a Dűna között élő népesség független volt, Vilna fővárossal. Két fejedelmük Olgard és Kestut volt. A XIV. század közepére a Balti-, és Fekete-tenger között minden kisorosz és fehérorosz térség az uralmuk alá tartozott, kivéve a lengyel fennhatóságú Halicsot, ami miatt Lengyelországgal is éles volt az ellentét.²⁵

1344-ben a német lovagrend nagymestere, Dusemer Henrik ismét egy keresztes hadjáratot készült indítani a litvánok ellen, amelyre felszólította a keresztény uralkodókat is.²⁶

Az ifjú Lajos János, cseh király és annak fia, Károly, morva örgróf²⁷ buzdítására csatlakozott. 1344. december 6-án meg is érkezett Brűnnbe a cseh királyhoz. Innen az Odera mentén Boroszlóhoz vonultak, a keresztesek gyülekezőhelyére, ahová 1345 januárjára meg is érkeztek. Itt várakozott Péter, a francia Bourbon hercege, Szép Albert, nűrnbergi várnagy, IV. Vilmos hollandi és hennauai gróf, Schwarzenberg Gűnter gróf, valamint a boroszlói és a meiseni pűspök.²⁸

Az egyesűlt seregek a Német Lovagrend központja, Königsberg felé, a Nyeman folyón át vonultak litván földre. Céljuk a főváros Vilna bevétele volt. Az odavezető utat őrző Vielnát és Pisten erősségét megostromolták.²⁹

Miközben azonban a keresztény seregek az erődítményeket ostromolták, Olgierd, a litvánok egyik fejedelme a Német Lovagrend őrizetlenűl hátrahagyott földjére vonult, így a lovagok elvonultak vissza Königsberg alá. Mire ide megérkeztek, Olgierdot már nem találták ott, aki feltehetőleg már Lievlandot és Ostlandot ostromolta ekkortájt. A hadjárat tehát sikertelenűl

25 Hóman–Szekfű 1936, 164–166.

26 Bánlaky 1928, 6.

27 Nagy Lajos leendő apósa, 1345-ben feleségűl vette a lányát, Margitot.(Pór 1895, 152.)

28 Pór 1895, 162.

29 Bertényi 1989, 57.

zárult, Lajos király is hazatért seregével.³⁰

Oklevelek közléséből tudjuk, hogy Vielna megostromlásánál jelen volt Lackfi István, erdélyi vajda és fia, Dénes, valamint öccse, Miklós is. A vajda lábát törte, egyik szerviense pedig életét vesztette az ostrom közben.³¹ A magyar nagyurak közül továbbá részt vett a hadjáratban még Lőrinc fia, Miklós mester, és Nagymartoni Pál országbíró unokaöccse is, ez utóbbi saját költségén követte királyát.³²

Megemlítendő, hogy az osztrák címerköltő, Suchenwirt Péter szerint Lajos oldalán a hadjárat résztvevője volt Leuthold von Stadeck, az osztrák Stadecker család tagja is, akit e hadjárat kapcsán ütöttek lovaggá.³³

A cseh -- lengyel konfliktus

E konfliktus kibontakozása kötődik a fentebb említett eseményekhez. A sikertelen litván akció után Károly, morva örgróf Lengyelországon keresztül indult el haza. Útközben Kalisnál feltartóztatták, lengyel fogságba esett, ahonnan igencsak nehézkesen, de sikerült megszabadulnia, és sikeresen hazatért.³⁴

Ezen események következtében édesapja, János, cseh király annyira felháborodott, hogy támadást indított a lengyelek ellen. 1345 áprilisában cseh támadás érte a schweidnitz hercegséget, amelynek feje felelős volt a morva örgróf elfogatásában. Nem sokkal a támadás után a cseh csapatok azonban visszavonultak.³⁵

Lajos a rokonság értelmében köteles volt eleget tenni Kázmér, lengyel király azon kérésének, hogy legyen segítségére az országra támadó csehek ellen. Ő maga személyesen nem vonult Lengyelországba³⁶, hanem Szécsi Miklós, tárnokmester, Nógrád, Sáros és Szepes megye

30 Pór 1895, 162.

31 Kristó 1988, 94–95.

32 Pór 1895, 162.

33 Wertner 1918, 69.

34 Pór 1895, 163.

35 Kristó 1988, 95.

36 Lajos ekkor már Horvátországba vonult a fellázadt horvát nagyurak ellen. (Pór 1895, 163.)

ispánját, valamint Poháros Péter, Abaúj megye főispánját küldte ki a segédc csapatok élén.³⁷

Miután a csehek visszavonultak, Kázmér a magyar segédc csapatokra támaszkodván megtámadta a cseh hűbéres troppai hercegséget, ahol sok falvat felégettek. A cseh csapatok ennek következtében ellentámadásba lendültek, sikeresen felmentették Troppaut, majd megindultak Krakkó felé, és teljesen körülfogták a várost.³⁸

A főváros ostromának, majd felmentésének kérdése érdekesnek bizonyul, különböző források ugyanis mind különbözően emlékeznek meg a lezajló eseményekről. A ratibori krónika szerint a lengyel király a magyar csapatokkal közösen körülfogta és felégette a szomszédos Plessen és Reybnik városát, aminek következtében Krakkónál a csehek magyarokat öltek meg.³⁹ Míg lengyel források nem tesznek említést róla, hogy a magyaroknak nagy szerep jutott volna benne, addig Küküllei szerint a Szécsi Miklós és Poháros Péter vezette magyar segédc csapatok mentették fel a várost a cseh ostromzár alól 1345. július közepén.⁴⁰

A két fél közötti békekötésnél viszont bizonyosan Magyarország közvetített. IV. Kelemen pápa Pusterlai Vilmos, pozsonyi prépostot küldte ki a béketárgyalásokra. 1346 májusában az egyházfő egy levelet küldött Lajosnak, amelyben köszönetet mondott az ország közvetítő szerepéért a cseh–lengyel béke megteremtésénél.⁴¹

Hadjárat a horvát nagyurak ellen

Dalmácia birtoklásának kérdése Könyves Kálmán 1105-ös hódítása óta állandó konfliktusok forrásaként szolgált Magyarország és a Velencei Köztársaság között. Nem volt ez másként az Anjou-házi uralkodóink idejében sem.⁴²

Már Lajos atyja, Károly Róbert uralkodásának idején is gondok mutatkoztak a horvát-dalmát részeken. Az 1320-as évek folyamán a dalmát tengerpart menti városokat Velence sorra a

37 Wertner 1918, 70.

38 Kristó 1988, 95–96.

39 Wertner 1918, 70.

40 Kristó 1988, 96.

41 Pór 1895, 163.

42 Veszprémy 2008, 157.

befolyása alá vonta, továbbá a horvát nagyurak, nevezetesen a Subics, Nelipics és Kurjakovics család tagjai, velencei segítséggel folytatták az egymással szemben vívott folyamatos belháborúikat, és a magyar király elleni lázongásaikat.⁴³

1322-ben Károly Róbert a Subics testvérek közül Mladent, Scardona urát sikeresen leverte, ám ez korántsem vetett véget a függetlenedési kísérleteknek.⁴⁴ A fentebb említett nagyurak közül a legnagyobb hatalomra ugyanis Nelipics tett szert. 1324-ben győzelmet aratott a Subicsok felett, majd 1326-ban Mikcs bán felett is, aki a magyar király hívei közé tartozott. Az utóbbi győzelem után felvette a vajdai tisztséget, ezzel kifejezván függetlenségét, és berendezkedett központjában, Kninben.⁴⁵

Az 1340-es évek elején elterjedt a szlavón nagyurak között, hogy Károly Róbert ismét megindul esetleg a terület ellen, ám betegeskedése, majd 1342-ben bekövetkezett halála miatt ez a hadjárat meghiúsult. Mindenesetre a hír hallatára a Subicsok szövetkezni kezdtek a Velencei Köztársasággal. A testvérek közül Mladen Scardonát, Pál egy, Gergely pedig két várát is felajánlotta a szövetségért cserébe. Velencének sem kellett több indíték, minthogy tudomást szerezzen egy esetleges magyar hadjáratról, rögtön három főrendű biztosát is kiküldte több dalmát városba, nevezetesen Zára, Trau, Spalato és Sebenico városába, hogy azokat saját hűségén igyekezzen megtartani. Céljai között szerepelt továbbá a Subicsok mellett mind Nelipicset, mind a Kurjakovicsokat a maga oldalán szövetségesként tudni.⁴⁶

1343-ban Velence megtiltotta Zára városának, hogy az engedélye nélkül Magyarországgal tárgyalásba bocsátkozzon. Emellett megcélozta egy szerb–bosnyák szövetség létrehozását, valamint szorgalmazta, hogy a horvát urak nemcsak vele, hanem egymással is jó, szövetséges viszonyt alakítsanak ki. 1343 folyamán Velence még hadban állt Nelipiccsel Sebenico vára miatt, viszont már számított a magyar uralkodó, immár Lajos felvonulására, ezért minél előbb békét szándékozott kötni, ami ez év októberében létre is jött.⁴⁷

Nem sokkal a fent említett események után, 1344-ben Nelipics meghalt. Özvegyével, Vladislávával teljesen más viszonyt szándékozott kiépíteni a városállam. Segítséget

43 Kristó 1988, 98.

44 Engel–Kristó–Kubinyi 2003, 82.

45 Kristó 1988, 98.

46 Pór 1895, 164.

47 Domanovszky–Vértessy 1900, 786.

biztosított számára a knini vár fenntartásában, továbbá lépéseket tett a corbáviai Kurjakovicsoknál, és a spalatói grófnál, hogy támogatásukat elnyerje az özvegy számára.⁴⁸

Velence, hogy még szorosabbra fűzze a viszonyt, felvette polgárai közé a Subics testvérek közül Pált és Mladent, és Nelipics özvegyét, Vladiszlávát, fiával, Jánossal együtt. Mivel elemi érdeke volt Dalmácia miatt, hogy a horvát nagyurak mellette sorakozzanak fel, fegyveres támogatást is nyújtott nekik.⁴⁹

E történések hatására Lajos király 1344 őszén sereget küldött Horvátországba rendteremtés céljából. Feltehetőleg az időpont megválasztásánál közrejátszott az is, hogy Nelipics ekkor már nem élt, így a király bízhatott a könnyebben elérhető sikerben. A szeptemberben meginduló, négyezer főt számláló magyar sereg élére Lajos Alsólendvai Miklós, szlavón bán⁵⁰ nevezte ki. A bán Knin váráig nyomult előre, de látván a vár erősségét, nem kezdett ostromba, hanem annak környékét dúlta fel.⁵¹

Knin úrnőjét, Vladiszlávát, és annak fiát a magyar sereg vitézi tettei annyira lenyűgözték, hogy készek voltak hódolatukat kifejezni Lajosnak. A király hajlandónak is bizonyult kegyelmébe fogadni őket, így Miklós bán nyugodtan indult útnak vissza Magyarország felé.⁵²

Velence amint tudomást szerzett az esetről, rögtön megüzente az özvegynek, hogy ne menjen Lajos udvarába hódolatát tenni. Emiatt, valamint a corbáviai grófok felbujtásának köszönhetően Vladiszláva hamar meggondolta magát.⁵³

Lajos király személyesen vonul a horvát területre

A köztársaság azonban sejtette, hogy e pálfordulás következtében Lajos újra megindul a dalmát partvidék felé a közeljövőben, ezért ismét elkezdte szorgalmazni, hogy a dalmát városok és a horvát főurak között szövetség jöjjön létre, így a velencei küldöttek biztosították

48 Domanovszky–Vértessy 1900, 786–787.

49 Kristó 1988, 98.

50 1343–1346 között szlavón bán. (Engel–Kristó–Kubinyi 2003.)

51 Kristó 1988, 99.

52 Domanovszky–Vértessy 1900, 787–788.

53 Pór 1895, 165.

őket arról, hogy amennyiben hűséget fogadnak a városállamnak, akkor Magyarország támadása esetén 200 lovassal, vagy ennek megfelelő pénzüsszeggel támogatni fogják őket.⁵⁴

A kiküldött biztosoknak azonban nem volt könnyű dolguk. A horvát nagyurak között más területen mély érdekellentétek mutatkoztak. Ismételten előkerültek Spalato és a Subicsok, Sebenico és a Nelipicsek közti viszálykodások. Mindent összevetve tehát Horvátország újra forrongott. Ekkor, 1345 nyarán döntött úgy Lajos hosszas tanácskozás után, hogy személyesen áll csapatai élére, és hadat indít Horvátországba.⁵⁵

Tudván, hogy a király elindult, Velence megint követeket küldött a dalmát városok elöljáróihoz, név szerint Gradenigo Pétert, Celsi Márkot és Samuto Miklóst, akik újfent az iránta való hűség megtartására figyelmeztették őket.⁵⁶

Lajos húszezer főt számláló serege július másodikán megérkezett Bihácshoz, a Klokocsfó patak forrásánál verte fel táborát. A magyar, főként vidéki főurak közül is többen vele tartottak, köztük Kotromanics István, boszniai bán⁵⁷ is. Innen nem ment tovább, viszont hódolatra szólította fel a lázadókat.⁵⁸

Az ismeretlen zárai kútfő szerint két héten keresztül táborozott itt a király, és fogadta a hódolatukat kifejezni kívánó horvát nemeseket, dalmát városokat.⁵⁹ A bihácsi tartózkodás mellett tanúskodik egy 1345. július 22-én itt kibocsájtott oklevél is, mely szerint az érintett felek mindketten személyesen megjelentek Bihácson, az uralkodó színe előtt.⁶⁰

Hadi megmozdulásra nem került sor, a nagyurak közül Subics Pált és Mladent leszámítva mindenki, még Vladisláva is elment a patak menti táborba hódolatát kifejezni. Knin úrnője a korábban Alsólendvai Miklóssal lefolytatott tárgyalások értelmében ígéretet tett ismét négy várának átadására.⁶¹

54 Domanovszky–Vértessy 1900, 788.

55 Kristó 1988, 100.

56 Domanovszky–Vértessy 1900, 789.

57 Lajos első felesége, Margit 1349-ben bekövetkezett halála után az ő lányát, Erzsébetet vette feleségül 1353-ban. (Miskolczy 1923, 59.) 1322–1353 között boszniai bán. (Thallóczy, 1895.)

58 Pór 1895, 165.

59 Kristó 1988, 100.

60 Wertner 1918, 71.

61 Kristó 1988, 100–101.

E gesztusért cserébe az özvegy és fia Czetinye környékén hatalmat kapott. A Subicsok, bízván a köztársaság tengeri hatalmában, megmaradt hűségeseinek hozzá. Velence igyekezett megtartani hatalmát a partvidéken, igencsak kevés sikerrel. A befolyása alatt lévő városok közül a legtöbb elment Bihácshoz, hódolatukat kifejezvének átadták a város kulcsait a magyar uralkodónak.⁶²

Spalato, Sebenico, valamint Nona városa is üdvözlő követséget küldött Lajoshoz. E három város esetében fontos kiemelni, hogy üdvözlő, és nem behódoló követségről volt szó, ugyanis az előbb említett három város ekkor független volt.⁶³

Zárát külön is figyelmeztette a köztársaság. Míg a magyar király Bihácsnál táborozott, Dandolo András, a velencei dózse több ízben is intő levelet küldött a városnak, emellett hűségéért cserébe segítséget is ígért neki egy esetleges magyar támadás esetén. Zára városa azonban szembement a dózse akaratával, és egy három tagú követséget küldött Lajoshoz. A követség tagjai Butovann Martinuzzi, Soppe Mihály és Galkió Miklós voltak, akik nagyszerű ajándékokat is vittek hódolatuk kifejezésére. A küldöttség azonban későn érkezett meg, addigra Lajos király már elindult haza Visegrádra, viszont a tény, hogy a város követeket küldött a magyar királyhoz, jelentős eseményeket indított meg.⁶⁴

A Nelipicsek újabb lázadása

Lajos épphogy csak megindult Magyarország felé, a Nelipics család ismét fellázadt. A király báróit, és lovagjait küldte vissza a helyzet stabilizálására. 1345 végére sikerült Horvátországot teljes mértékben a magyar király hűségére visszaállítani.⁶⁵

Fennmaradt Alsólendvai Miklós, szlavón bán azon okirata, amelyet 1345 nyarán adott ki Knin várának közelében. Ebben arról számolt be, hogy a király megparancsolta neki, hogy szerezze vissza a magyar koronához tartozó, hűtlen horvát nagyurak birtokait. Hozzá csatlakozott Kotromanics István, a bosnyák bán is, ezt bizonyítja az, hogy szintén ránk maradt egy általa kibocsátott, hasonló tartalmú irat. Mindkét okmány felsorolja az eskütársként jelen lévő urak

62 Pór 1895, 165.

63 Domanovszky–Vértessy 1900, 790.

64 Domanovszky–Vértessy 1900, 790–793.

65 Kristó 1988, 101.

nevét, így képet kapunk néhány résztvevő nemesről is, akik a következők voltak: Osl fia János, Eleus fia Miklós, Dénes fia János, Achauniai Péter, Jakab fia János, János fia Sarai Péter, István fia Demeter, Rajnald fia Imre, Lőrinc fia Pál és Pál, kőrösfői ispán.⁶⁶

Több helyen is találhatóak adatok a sereg 1346 év elején való leszerelésére. Ezek közül az egyik Gilétfi Miklós nádor egy 1346. december 2-án kiadott oklevele, amelyben tanúsítja, hogy a hadsereg feloszlásának tizenötödik napját ugyanezen év január huszadikára hirdették ki. Azt viszont nem említi, hogy ki ellen folyt a hadakozás, feltételezhető mégis, hogy ez a feljegyzés a horvátországi helyzet rendezését végző sereg feloszlására vonatkozik.⁶⁷

Zára középpontba kerülése

A fentebb már megemlített események következtében, Velence elégtételt készült venni Zára városán. Először még bizalmas, segítség nyújtását ígérő leveleket küldött a város elöljáróinak, ám ezek sora 1345. június 23-án megszakadt. Már ezen levelek kiküldésével párhuzamosan megkezdte a város elleni támadásra való felkészülést.⁶⁸

A dózse hajóhad megszervezésébe kezdett, melynek élére kapitányként Canali Pétert állította. Ezzel egy időben a fennálló körülményekkel kapcsolatos, puhatolózó leveleket küldött ki a partvidékre.⁶⁹ Augusztus tizedikén a dózse arbei grófnak írott levelében már kifejtette, hogy leszámolni készül Zarával az árulása végett.⁷⁰

A felszerelt hajóhad augusztus tizenkettedikén megérkezett Zarához. A város követeket küldött Canali Péterhez számonkérés céljából, azonban ott konkrét választ nem kapott. A főkapitány mindössze annyit mondott, hogy ő a dózse által kiadott parancsokat követi. Ennek következtében másodjára is követet menesztettek hozzá, Vegliali Miklós, ferences rendi szerzetes személyében. Ekkor Canali megengedte, hogy a velencei dózséhez követséget küldjenek, amely hamarosan el is indult, tagjai pedig Miklós, a zárai érsek, Butovann

66 Wertner 1918, 73–74.

67 Wertner 1918, 74–75.

68 Pór 1895, 172.

69 Domanovszky–Vértessy 1900, 793.

70 Pór 1895, 172.

Martinuzzi és Petrizo Péter voltak.⁷¹

Ezután nem sokkal kijelentette Canali, hogy a Zarában tartózkodó velenceiek minden ingóságukkal együtt kötelesek elhagyni a várost, különben árulónak tekintik őket. Augusztus tizenharmadikán a főkapitány már támadólag lépett fel, a Zára ellen lázadó Pago szigetét támogatása alá vette, az ott tartózkodó záraiakat elfogatta. Zára fegyveresen nem avatkozhatott be, ugyanis követei Velencében tartózkodtak⁷², miközben Canali a béke fenntartásáért cserében követelte a város falainak lebontását. Az események következtében a zárai várostanács összeült, döntésük értelmében augusztus tizenhatodikán Georgi Ferenc elindult Magyarországra Lajoshoz, kifejezni a város hódolatát, és annak megsegítésére kérni őt⁷³

A velencei csapatok a szárazföldön is közeledtek a város felé, Giustiniano Márk vezetése alatt, körülbelül húszezer főt számláló sereggel. E sereg feladata a szárazföldi birtokokon való minél nagyobb pusztítás kivitelezése volt, ami következtében az emberek a környező mezőkről, földekről beszorultak a város falai mögé. A bemenekülőkkel együttesen a városban lévő polgárság száma huszonnyolcezer főre tehető, amelyből a fegyveres erővel rendelkezők száma hatezer körül lehetett. A nagyobb épületeket megerősítették, a kikötőnél egy erős kötelet húztak fel a Velencével szembenálló Ancona segítségével, így az ellenséges hajók ott nem tudtak kikötni.⁷⁴

Sebenico, Trau és Palato városa viszont Velence oldalára állt, egy-egy hajót felszerelvén igyekezett megsegítésére. E hajók közül a záraiak augusztus tizenötödikén kettőt el is fogtak. Szeptember elsején Storadi Bertalan személyében a város követet küldött Nápolyba, András herceghez, Lajos király öccséhez, őt is kérvén, hogy jöjjön megsegítésükre⁷⁵

Az első nagyobb összecsapásra szeptember hatodikán került sor. A velencei hajóhad két gályája Canali vezetésével a kikötőben felhúzott láncot próbálta átszakítani, ám a városi polgárság ébersége, és kitartó küzdelme megakadályozta azt. A kikötőben aratott sikert követő

71 Domanovszky–Vértessy 1900, 793.

72 A követség a dózsétól is azt az ultimátumot kapta, hogy vagy teljes aláveti magát hatalmának, vagy pedig vívja ki önállóságát.(Pór 1895, 173.)

73 Domanovszky–Vértessy 1900, 793–794.

74 Veszprémy 2008, 158.

75 Domanovszky–Vértessy 1900, 794.

második napon megérkezett Lajos válaszeve is, amelyben kitartásra buzdította a lakosságot, valamint ígérletet tett rá, hogy siet a megsegítésükre. A levél hatására nagy öröm lett úrrá a városban. Külsődlegesen is felmondták a velencei szolgálátot, harci fegyvereikre a dózse neve helyett Lajosét írták fel.⁷⁶ Az események következtében Velence immár nyíltan lépett szövetségre a Subicsokkal.⁷⁷

Fontos továbbá említést tenni arról, hogy a velencei signoriát nyugtalanította Lajos aquileiai pátriárkával folytatott tárgyalásai, valamint Frangepán Doym Zarába küldött levelei, ezért követséget küldött Lajoshoz, hogy ne támogassa Zárát, ezt azonban nem sikerült elérnie.⁷⁸

Lajos a küldendő had élére ismételt Kotromanics István, boszniai bán és Alsólendvai Miklós, szlavón bán állította. A két bán viszont nagyon lassan haladt előre a sereggel, aminek következtében Zára újabb követet küldött a magyar királyhoz, sürgetés céljából.⁷⁹

Szeptember tizenhetedikére megérkezett Nápolyba a város küldönce, ahol barátságos fogadtatásban részesült. Másnap azonban András herceget orvul meggyilkolták, így a nápolyi támogatásra nem számíhattak. Ez a szomorú eset az ifjú Lajos figyelmét is elterelte az adriai-tenger partján folyó eseményekről, Nápoly kérdését helyezvén előtérbe.⁸⁰

Lajos segítséget küld Zára városának

András herceg halálhíre a záraiakhoz is eljutott, akik méltó módon meggyászolták őt. Továbbra is bíztak a magyar király segítségével, így Velence megegyezésre tett ajánlatát visszautasították.⁸¹

A tengeri hadszíntéren a két fél folyamatosan foglalta el egymás gályáit. Szeptember huszonötödikén Zára elfoglalt egy Velencével szövetséges, raguzai hajót, továbbá Piscaria, Ortona és Chioggia körül igen nagy károkat okozott.⁸²

76 Kristó 1988, 102.

77 Domanovszky–Vértessy 1900, 794.

78 Domanovszky–Vértessy 1900, 904.

79 Kristó 1988, 102.

80 Pór 1895, 173.

81 Kristó 1988, 104.

82 Domanovszky–Vértessy 1900, 905.

Szeptember huszonhetedikén a velencei sereg nagy cselre szánta el magát. Az éjszaka folyamán nagy létszámban elrejtöztek Szent Ephineus völgyében, hogy onnan támadják meg a várost. A zárai Szent Mihály erődítmény őre viszont olyannyira éber volt, hogy ezt észrevette, kiment rájuk és sikeresen megfutamította őket vissza a tenger felé. Marino, a Lajoshoz küldött követ nem sokkal ezt követően, október tizenkilencedikén érkezett vissza Magyarországról, hozván Lajos kitartásra buzdító levelét. Ennek ismét annyira megörültek a város polgárai, hogy immár Lajos képét és jelvényeit is kitűzték falaikra.⁸³

A velenceiek azonban újfent nagy lépésre szánták el magukat. Közvetlenül a város mellett felhúztak egy hatalmas, fából készült erődítményt, amit a helyiek akkoriban sticatumnak, korabeli magyar szóhasználatban székácsnak neveztek. Ez az erőd azt a célt szolgálta, hogy a várost teljesen elzárják a szárazföldtől, megakadályozva így az élelem bejutását is, valamint szükség esetén lőni tudjanak innen. Ennek őrei a megterheltség miatt kiemelt zsoldban részesültek.⁸⁴

Eközben, november hatodikára megérkezett Zára közelébe a bosnyák és szlavón bán által vezetett magyar sereg is. Letáborozásuk után fogadták a zárai követeket Georgi Ferenc és Grubogna Pál személyében. Ezt követően két nappal ismét két zárai polgár ment hozzájuk, ezúttal Fanfogna Cerne és Galletó Mihály, de ők már elkéstek, ugyanis már megelőzte őket a velencei követség. A névtelen zárai krónikás szerint az élelem útjának elzárásával fenyegették meg őket, továbbá nagy összegű aranyat ajánlottak fel a magyar nagyuraknak a támadás elmaradásáért cserébe. Egy ideig kifogásokkal áltatták a zárai polgárokat, majd a velencei had nagyságára és erősségére hivatkozván, csatába bocsátkozás nélkül elvonultak a város alól.⁸⁵

Zára polgárai a történetek után sem veszítették el a magyar királyba vetett hitüket. Újabb követet menesztettek Lajoshoz, és továbbra is folytatták az ellenállást. A megadás elmaradása végett a velencei sereg kegyetlen pusztítást vitt végbe a környező gyümölcsösökben, szőlőkben, és a katonai nyomást sem hagyta abba.⁸⁶

November huszonötödikén a város védőszentjének, Szent Chrysogonusnak a napján tartott ünnepi misén Miklós, Zára érseke a magyar király segítségnyújtásával buzdította a népet, és

83 Domanovszky–Vértessy 1900, 905–906.

84 Veszprémy 2008, 159.

85 Domanovszky–Vértessy 1900, 906–907.

86 Kristó 1988, 104.

felmutatta a Lajos által, a város hűségének jeléül küldött zászlót. A lobogót ünnepélyes körmenet után felvonták a város piacán.⁸⁷

Ugyancsak e hónap végén, elutazott Zárahoz Humbert, viennei dauphin⁸⁸, hogy a béke megkötése érdekében közvetítsen a két hadakozó fél között. Igyekezete azonban hiábavalónak bizonyult, a város előljáróitól azt a választ kapta, hogy a béketárgyalást nem velük, hanem a magyar uralkodóval, Lajossal kell lefolytatni. E kijelentés miatt a köztársaság az eddiginél is jobban neheztelt a városra és még erőteljesebb támadásba lendült.⁸⁹

December másodikán rohamot indítottak a velenceiek a város ellen, és elérték első jelentősebbnek tekinthető győzelmüket. Sikeresen bevették a Szent Kozma és a Damján nevezetű erődítményeket, az ott elejtett foglyaik között nagy mészárlást hajtottak végre. A források alapján ez esetben a hadművelet sikere egyértelműen a megvesztegetett zsoldosok által végrehajtott árulásnak volt köszönhető. A városlakók helyzetét tovább rontotta, hogy az ostromlók egy második székácsot is felhúztak közvetlenül a város mellett, és ostromgépeiket is megerősítették.⁹⁰

1346 januárjában sem hagyott alább a küzdelem. Január huszadikán a záraiak csellel kézre kerítettek egy velencei hajót, amely hadigépekkel megrakodott volt. Ezekkel a megszerzett gépekkel támadásba lendültek az újonnan felállított fa erődítmény ellen, és azt sikeresen lerombolták. A siker okozta öröm azonban nem tartott sokáig. Január huszonharmadikán a velenceiek újra kísérletet tettek a kikötőben felhúzott lánc átszakítására. Csakúgy mint az első kísérletkor, a városban most is megkondították a harangokat, a nép özönlött a kikötőt védeni. Nagy vérengzéssel, mindkét fél részéről nagy veszteségekkel lezajlott csata mégis Velence sikerével zárult.⁹¹

Miközben az előbb említett események épp folyamatban voltak, a köztársaság ismét furfangos tervet készült végrehajtani. Felhívást intézett a záraiakhoz, mely szerint azon polgárok, akik hajlandóak elárulni városukat, jutalomban részesülnek, valamint szabad lakhatást biztosít

87 Veszprémy 2008, 159.

88 Jelentése delfin, a trónörökösre használták. Eredetét IV. Guigo viennei gróftól vette, aki paizsán egy delfinhalat viselt; erre vezették vissza a viennei grófok az elnevezést.(Pallas Nagylexikon)

89 Domanovszky–Vértessy 1900, 907.

90 Veszprémy 2008, 159.

91 Domanovszky–Vértessy 1900, 908.

nekik a városállam birtokain. Voltak is jelentkezők a feladatra. A terv az volt, hogy amíg a lakosság a kikötőbe fut a gályával szemben megvédeni azt, addig a tornyokat a Giustiniano Márk által vezetett szárazföldi sereg kezére átadják. A cselszövés azonban hamar lelepleződött, az árulókat pedig börtönbe zárták, közülük többet kivégeztek.⁹²

Február végén több tengeri ütközetre is sor került. Velence támogatására több hajó is érkezett Mantovából, amelyek közül egyet a záraiaknak sikerült elfoglalni.⁹³

Diplomáciai tárgyalások

Február havában előtérbe kerültek a diplomáciai úton keresendő megoldások mind Lajos, mind a köztársaság részéről. Lajos már egy ideje tervezte a Nápolyba indítandó hadjáratot testvére gyilkosságának megtorlására, és tudta, hogy a dalmát kikötővárosok jó kiindulópontként szolgálhatnak majd, ezért céljai között szerepelt egy jobb viszony kialakítása Velencével, így Albert, osztrák herceg közbenjárását kérte.⁹⁴

Az osztrák herceg udvarmesterét, Ottót kiküldte békítés céljából, Velence azonban ellenkövetséget küldött Albert udvarába, és kijelentette, hogy a dalmát részekhez mindenképp ragaszkodik. Lajos azon kérésének, miszerint hajókat szeretne hadjáratához, nemet mondott, a Nápolyval való kapcsolatára hivatkozván.⁹⁵

A Nápoly elleni segítségnyújtás helyett viszont a városállam felajánlott a magyar királynak negyvenezer aranyat egész Dalmácia birtoklásának jogáért, valamint további negyvenezer aranyat Zára városáért. Lajos a békekötésnek egy feltételt szabott, mégpedig azt, hogy Velence szüntesse meg az adriai város ostromát. Mivel a városállam erre nem volt hajlandó, hanem még annál is erősebb támadásba kezdett, így Lajos sem fogadta el a tőle kapott ajánlatot.⁹⁶

Megemlítendő még, hogy Dusán István, szerb király is megpróbálkozott a két fél között békét

92 Domanovszky–Vértessy 1900, 908-909.

93 Kristó 1988, 105.

94 Pór 1895, 175.

95 Domanovszky–Vértessy 1900, 909.

96 Pór 1895, 175.

létrehozni. Zára városával bocsátkozott tárgyalásokba, de végül csak visszautasítást kapott.⁹⁷

Lajos személyesen indul Zára felmentésére

A város helyzete eközben folyamatosan romlott. A velenceiek a székácsot megerősítették cementtel, több új tornyot is emeltek rá. Márciusban azonban megérkezett Lajos király levele, amelyben megüzente, hogy teljes hadseregével megindult a város felmentésére. A hír hallatára Velence biztosokként kiküldte az arbei grófot, Michaeli Andrást, Mauroceno Andrást és Orio Fülöpöt szerte Dalmáciában szövetségesek után kutakodni. Sikeresen meg is nyerték támogatónak a corbáviai grófot, Gergelyt.⁹⁸

Azt azonban Velencének nem sikerült megakadályoznia, hogy Subics Pál Frangepán Doym közbenjárásával Osztrovica várát átadja a magyar királyi hadaknak. A signoria továbbá panaszt tett a pápánál Bertrand, aquileiai pátriárka ellen, mert az Lajost segíti Zára védelmében.⁹⁹

Velence próbálkozásai az ostromgépekkel sorra sikertelennek bizonyultak, ezért egy nyílt ütközet mellett döntött. Május tizenhatodikán földön és vízen is általános rohamot indított a város ellen. Az egy napon át tartó, véres ütközetből Zára került ki győztesen, köszönhetően a védők kitartó, minden eszközt bevető ellenállásának. A velencei had kénytelen volt épen maradt hajóikon a nyílt tengerre visszavonulni. Oldalukon nyolcszáz halálos áldozat és még sok sebesült volt. Május huszadikán a város lakói követüket újra elindítják Lajoshoz, hogy értesítse az ütközet kimeneteléről, valamint sürgesse meg, hiszen még egyszer egy ekkora méretű támadást már magától nem lenne képes kivédeni.¹⁰⁰

Lajos seregével ekkor már lassan egy hónapja úton volt. A követ Horvátországban, a Klokocs patak mentén talált rá. A király biztosította róla, hogy a segítségadás napja már igencsak közel van. A hírre nagy öröm lett úrrá az adriai városban, a velencei sereg körében pedig rémület. Megjegyzendő, hogy Kristó Gyula csak ide helyezte el időben a székács megépítését, holott több forrásban, illetve korábbi történeti munkában is előbbi időpontra helyezték ennek

97 Domanovszky–Vértessy 1900, 909.

98 Domanovszky–Vértessy 1900, 909–910.

99 Pór 1895, 176.

100 Kristó 1988, 106.

megépítését. Tény viszont az, hogy ekkor több ostromgépet, hadi szerszámukat elpusztították, hogy helyükre új, hatékonyabb gépeket építsenek.¹⁰¹

Lajos június negyedikén megérkezett a Zárától mindössze hét mérföldnyire található Szemelnikhez, és ott tábort vert. A zárai kútfő szerint közel százezer lovassal együtt érkezett, ám ez a szám feltehetőleg erős túlzás.¹⁰² Megemlítendő, hogy Pór Antal és Kristó Gyula munkájában június másodika szerepel a Szemelnikhez való megérkezés kapcsán.¹⁰³

Az ifjú király június tizenkettedikén kétezer válogatott lovasával a tengerpartig ment, hogy felmérje Zára helyzetét. Ott rendkívüli örömmel fogadták, majd egy ünnepélyes követséget küldtek hozzá táborhelyére, Varicassis Pál, Storadi András, Fanfogna Cerne és Georgi Ferenc személyében. Ők kifejezván hovatartozásukat, átadták Lajosnak a város kulcsait.¹⁰⁴

Június tizennyolcadikán Velence támadást indított a város ellen, amelyet a magyar közbeavatkozásnak köszönhetően sikeresen elhárítottak. Június huszonötödikén Lajos egész seregével megindult, táborát egészen Zára alá tolta előre. A város polgárainak semmi kétségük sem volt a győzelem felől.¹⁰⁵

Ezt az optimizmust több körülmény is jogossá tette. Lajos ugyanis a fából készült, sticatumnak nevezett erődítményt teljesen körülzárta seregével, továbbá ez a sereg igencsak jó szövetségesekre támaszkodhatott. Ott volt köztük Bertrand, az aquileiai pátriárka, a magyar főurak közül pedig Lackfi István, immár székely ispánból erdélyi vajdává előlépven, valamint a már többször említett Kotromanics István, bosnyák, és Alsólendvai Miklós, szlavón bán is.¹⁰⁶

Bizakodásra adhatott okot még a haderő nagysága is, bár a számadatokkal erős kritikával kell bánni, ugyanis a középkori szerzők egy nagy hadsereg láttán meglehetősen hajlamosnak mutatkoztak erős túlzásokba esni. Az adatok húszezer és százezer között mozognak a magyar sereg kapcsán, és sok helyen azt feltehetőleg egybemosták a velencei seregre vonatkozó

101 Kristó 1988, 106.

102 Domanovszky–Vértessy 1900, 910.

103 Pór 1895, 176.; Kristó 1988, 106.

104 Domanovszky–Vértessy 1900, 911.

105 Kristó 1988, 106.

106 Pór 1895, 176.

számokkal, viszont így is biztosra vehető, hogy igencsak nagy létszámú csapattal érkezhetett a magyar király.¹⁰⁷

A hadsereg összetételét tekintvén meglehetősen sokszínűnek mondható. Lajos oldalán magyarok mellett még németek, bosnyákok, kunok, jászok, horvátok és csehek is megemlítésre kerültek. A Szemelniken való időzés feltehetőleg annak is köszönhető, hogy a hadi nép nagy része ezekről a délebbi területekről tevődött össze.¹⁰⁸ Suchenwirt Péter, egy német címerköltő is megemlékezik róla, hogy egy bizonyos Ulrich von Cilly, aki egy stájerországi nemes család sarja, szintén vitézkedett a magyar király seregében Zaránál, és meg is sebesült egy csata közben.¹⁰⁹

Velence azonban harcba bocsátkozás helyett, először ismét pénzzel próbálta megoldani a helyzetet. Június végén Lajosnak a dalmát részekért cserébe százezer aranyat, továbbá még évi ötezer aranyat ajánlott fel az elvonulásért cserébe, de az ifjú királyt ez nem tudta megrendíteni. Nem úgy az oldalán felsorakozó főurakat, akiknek a megvesztegetésére százhuszezer aranyat költött el a köztársaság.¹¹⁰

Ekkor Lajos haditanácsot ült főembereivel, majd mivel ők híján voltak az ilyesfajta dolgoknak, kihozatta a város faltörő gépeit, valamint tizenegy kőhajító gépet, amelyeket kétezer magyar lovas és nyolcszáz zárai gyalogos vett őrizetébe. A székács elleni két oldalú támadás volt a terv, miszerint két oldalát a magyar had rohamozza meg, míg a másik kettőt pedig a záraiak veszik ostrom alá.¹¹¹

Július elsején Lajos egy lelkesítő beszédet intézett a vezéreihez, majd általános rohamot indított a székács ellen.¹¹² Háromezer zárai gyalogos vonul fel a város védőszentjének, Szent Chrysogonusnak a zászlaja alatt. Ostromgépeiket közelebb vonták a favárhoz, míg a magyar sereg a másik két oldalán kerítette be azt. A sticatum tornyai közül már csak három magasodott a heves harcok következtében. Ebből úgy tűnik, hogy az erőd védelmére rendelt

107 Domanovszky–Vértessy 1900, 912.

108 Pór 1895, 176.

109 Wertner 1918, 77.

110 Domanovszky–Vértessy 1900, 912.

111 Pór 1895, 176–177.

112 Domanovszky–Vértessy 1900, 913.

tizenhatezer lándzsás és hatszáz lovas csak a legszükségesebbekre szorítkozott a védelemben, hagyta, hadd fáradjon el az ellenfél. A záraiak már szinte magukénak érezhették a győzelmet, amikor délután három órakor harminc velencei gálya közeledett a tengeren. Ekkor a bástyák védelmezői is kimentek a favárból, és megkezdték a záraiak lerohanását. A magyar felmentőereg pedig tétlenül végignézte.¹¹³

A polgárság kénytelen volt visszamenekülni a városba. Sokan közülük meghaltak, valamint közel négyszáz sebesült volt. A velenceiek közben az összes városból kihurcolt ostromgépet felgyújtották, egyedül Alsólendvai Miklós báné maradt épségben.¹¹⁴

Az ostrom legvitatottabb eleme a magyar nagyurak mentalitása. A legtöbb forrás, köztük magyar kútfő szerint is a már fentebb említett megvesztegetés okozta passzivitásnak könyvelhető el a vereség. Ugyanakkor a király krónikása, Küküllei nem szól az árulásról, hanem a rendkívül megerősített székácsnak könyveli el a sikertelenséget, továbbá annak, hogy Lajos ekkor már igencsak sietett Nápolyba.¹¹⁵

Mindenesetre annyi bizonyos, hogy a július elsejei ostrom meglehetősen kemény lehetett, ezt támasztja alá több oklevél is. Erre szolgál például a szlavón bán, Alsólendvai Miklós által 1346. július hatodikán kiadott oklevele is, melyben a király nevében nemesi sorba vette Myke fia Miklóst, aki a július elsejei ostrom alatt súlyos sebet kapott egy nyílvesszőtől.¹¹⁶ Emellett több nemes úr sérüléséről is megemlékeznek a források, többek között említést tesznek Alsólendvai Miklós, szlavón bán, Poháros Péter, abaúji ispán, valamint a már fentebb említett német származású Ulrich von Cilly megsebesüléséről is.¹¹⁷

Megjegyzendő, hogy Bertényi Iván szerint ekkor a sebesült Alsólendvai Miklós helyett Lajos Szécsi Miklóst nevezte ki szlavón bánná, és őt hagyta hátra egy kisebb sereggel elvonulása után, viszont ezzel kapcsolatosan más munkában nem találunk említést.¹¹⁸

Július harmadikán Lajos látván, hogy minden esély elveszett, elvonult a város alól Vrána felé.

113 Pór 1895, 177.

114 Veszprémy 2008, 162.

115 Kristó 1988, 108.

116 Wertner 1918, 75.

117 Veszprémy 2008, 161.

118 Bertényi 1987, 184.

Itt seregét elbocsátotta, ő maga pedig elindult vissza Visegrádra. Másnapra a győzelem híre elért a velencei signoriához is.¹¹⁹

Az immáron győztes Velencei Köztársaság most Zaráért hatvanezer, a király dalmát birtokaiért százezer aranyat ajánlott fel, a főuraknak ajándék gyanánt pedig további tíz-, illetve húszezer aranyat. Emellett visszautasította mind Dusán István, szerb király, mind Johanna, nápolyi királynő szövetségre tett ajánlatát, nehogy ezzel Lajos érdekeit megsértse. Zára látván, hogy semmi esély nincs a külső segítségre, felkérte a magyar királyt, hogy közvetítsen a béke érdekében közte és a városállam között. Ennek értelmében Lajos követeket küldött Velencébe, akik által megüzente, hogy hajlandó lemondani a jogairól, hogyha Zára jogait tiszteletben tartja, a signoria azonban ezt elfogadhatatlannak találta. Saját követeit menesztette Magyarországra megüzenvén, hogy szeretné, ha a magyar király egész Dalmáciáról is lemondana Zára mellett. A korábbi esetekhez hasonlóan, most is pénzt szándékozott felajánlani, ám Lajos értesült erről még a követek megérkezése előtt, így azokat fogadni sem volt hajlandó.¹²⁰

Zára feltétel nélküli kapitulációja

A város polgárai még továbbra is kitartottak, ellenálltak Velence akaratának, viszont már a belső ellentétek is kezdtek felszínre törni. Külső segítséget most már remélni sem lehetett, aminek következtében a lakosok közül többen is árulóvá váltak, valamint az élelemhiány is kezdett egyre kritikusabbá válni. Egy ideig még bíznak abban, hogy a szlavón bán teljesíti Lajos utasítását, és élelemmel megsegíti őket, viszont ez nem következett be. A záraiak ismételten az árulására gyanakodtak, ezt azonban források hiányában nem tudjuk biztos dologként kezelni.¹²¹

A város előljárói azonban, feltehetőleg saját befolyásukat féltvén, a teljes megadástól továbbra is elzárkóztak. Eközben a velencei sereg egy újabb faerődítményt húzott fel, amelyet a védők sikerrel felgyújtottak, továbbá a sikertelennek bizonyuló Canali Péter helyére Andrea Mauroceniót nevezték ki tengeri főkapitányként. A már megszokott megvesztegetés

119 Kristó 1988, 108.

120 Pór 1895, 177–178.

121 Kristó 1988, 108–109.

módszerével augusztus tizenkettedikén bevették a Szent Mihály erődöt.¹²²

November huszonötödikére Zarában közgyűlést hívtak össze a piacon, ahol mintegy kétszáz ember megjelent. Az egész napon át tartó tanácskozáson a város polgársága a békéért esdekelt. Hat előkelő származású követet választottak ki, és elküldték őket Velencébe. A signoria előtt a kegyelemért könyörögvén a város feltétlen megadását ajánlották fel. A köztársaság kegyelmet ígért Zára számára, de a hat követet túszként megtartotta.¹²³

1346. december huszonegyedikén Zára városa megnyitotta kapuit a velenceiek előtt. Lajos arcképeit levéve, a köztársaság szimbólumaként szolgáló Szent Márkot ábrázoló képeket tette azok helyére. Így másfél évnyi ellenállás után, az adriai várost Velence sikeresen visszavezette saját fennhatósága alá.¹²⁴

A város őrizetére négyszáz lovast és négyszáz gyalogos őrrendeltek. Új alkotmány került kihirdetésre, amely alapján a város tanácsa, és összes polgára felesküdt a köztársaság iránti hűség megtartására. Ez az elviselhető állapot azonban nem tartott sokáig. Egy hónappal később, 1347. január huszonegyedikén a városállam megtorlásba kezdett. Elkobozták a lakosság fegyverállományát, különböző büntetésekkel, kínzásokkal sújtották a polgárság, és nemesek köreit egyaránt, többet közülük börtönbe vetettek, mi több, egyeseket ki is végeztek. Csak néhányuknak sikerült elmenekülniük.¹²⁵

Lajos és Velence békekötése

Lajos és Velence között konfliktusforrásnak számított még a Nápolyba indítandó hadjárat is. Mivel a velencei dózse nem nézte jó szemmel a magyar király Nápolyba irányuló törekvéseit, ellehetlenítette a magyar hadsereg számára a tengeren való átkelést, azaz a legegyszerűbb útvonalat, így Lajosnak a szárazföldön kellett csapatait útnak indítania az első hadjáratban. 1348-ban egy nyolc évre szóló fegyverszüneti megállapodást kötöttek egymással, Velence szabad átvonulást biztosított a területein a magyar haderőnek.¹²⁶

122 Veszprémy 2008, 162.

123 Pór 1895, 178.

124 Kristó 1988, 108.

125 Pór 1895, 178.

126 Engel–Kristó–Kubinyi 2003, 84.

Jogairól azonban Lajos nem volt hajlandó lemondani. A nyolc év leteltével szinte azonnal hadat üzent a városállamnak okul felhozván, hogy a velencei fennhatóság alatt lévő öbölbeli, magyar koronához tartozó híveket a köztársaság megkárosította.¹²⁷

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a Lajos királyról általánosan elterjedt „lovagkirály” elnevezés, valamint az utókor által ráragasztott „Nagy” jelző¹²⁸ nem a véletlennek köszönhető. Ezt már negyven éves uralkodásának első öt éve alatt lezajlott, fentebb tárgyalt hadjáratok, diplomáciai tárgyalások is alátámasztják, továbbá uralkodásának későbbi szakasza is ezt tanúsítja, amely még igencsak sok hadi eseményben bővelkedett.

Rögtön trónra lépte után jelentős sikereket ért el, amikor a szerbek ellen vonult, visszaszerezvén tőlük az elragadott területeket, valamint Basaráb Sándor, havasalföldi vajda is elé járult, hogy hódolatáról biztosítsa. Továbbá a keleti szomszédságból állandóan betörő tatár hordák felett Lackfi István fényes győzelmet aratott, így a déli-, délkeleti konfliktusok lezárultak, ottani tartományait a magyar korona biztonságban tudhatta.

A külkapcsolatokat igazolja, hogy bekapcsolódott a litvánok elleni keresztes hadba, majd a cseh–lengyel konfliktusba kiküldött hadvezérei is megmutatták tehetségüket a háborúzásban, míg a béke megkötésénél diplomáciai tehetségéről is tanúságot tett az ország.

A lázadó, önállósodó nagyurakat akárcsak apja, Károly Róbert, Lajos is sikeresen visszatérítette a magyar hűség útjára.

A velencei konfliktust Lajos ekkor még korántsem tekintette lezártnak, bizonyítja ezt az, hogy a fegyverszünet leteltével azonnal hadat indított a városállam ellen. A zárai ostrom alatt több okból is elszenvedett magyar vereségért Zára városa rendkívül nagy árat fizetett, Velence iszonyatos megtorlásba kezdett. Lajos majd csak 1357-ben, a második velencei háborúban tudta fegyveresen visszaszerezni fennhatóságát az adriai város felett.¹²⁹

Zára ostromát leszámítva, ahol a megvesztegetés győzött a nagyurak körében, általánosságban elmondható, hogy Lajos király általában jól választotta meg hadi taktikáját, valamint

¹²⁷ Miskolczy 1923, 47.

¹²⁸ Lajos, mint Nagy Lajos királyként való emlegetése már a XVIII. században megtalálható, általánosságban viszont Pór Antal munkássága nyomán terjedt el a történészek között. (Bertényi 1987, 269.)

¹²⁹ Veszprémy 2008, 162.

főembereit, akik akárcsak királyuk, bizonyosságot tettek rátermettségükről.

Felhasznált irodalom

Források:

Blazovich László–Kristó Gyula–Piti Ferenc(szerk.): *Anjou-kori oklevéltár. 28, 1344.*

Budapest, 2010.

Küküllei János és a névtelen minorita krónikája. Ford.: Geréb László. Budapest, 1960.

Szakirodalom:

Bánlaky 1928. = Bánlaky Breit József: *A magyar nemzet hadtörténelme.* 8. kötet. Budapest, 1928.

Bertényi 1987. = Bertényi Iván: *Magyarország az Anjouk korában.* Budapest, 1987.

Bertényi 1989. = Bertényi Iván: *Nagy Lajos király.* Budapest, 1989.

Domanovszky–Vértessy 1900. = Domanovszky Sándor–Vértessy Jenő: *Nagy Lajos első hadjárata Velence ellen.* In: Századok. XXXIV. évfolyam, 9–10. szám. Budapest, 1900.

Engel–Kristó–Kubinyi 2003. = Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András: *Magyarország története 1301-1526.* Budapest, 2003.

Hóman–Szekfü 1936. = Hóman Bálint – Szekfü Gyula: *Magyar történet.* II. kötet. Budapest, 1936.

Karácsonyi 1901. = Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig.* II. kötet. Budapest, 1901.

Kristó 1988. = Kristó Gyula: *Az Anjou-kor háborúi.* Budapest, 1988.

Kristó Gyula(szerk.): *Magyarország vegyes házi királyai.* Szeged, 2003.

Miskolczy 1923. = Miskolczy István: *Magyarország az Anjouk korában.* Szent István könyvek 9. kötet. Budapest, 1923.

Pór 1895. = Pór Antal: *Az Anjou ház és örökösei.* A Magyar Nemzet Története. III. kötet. Budapest, 1895.

Ráth Károly: *A magyar királyok hadjáratai, utazásai és tartózkodási helyei.* Győr, 1866.

Thallóczy 1895. = Thallóczy Lajos: *Tanulmányok a bosnyák bánság kezdeteiről.* Budapest, 1905.

Veszprémy 2008. = Veszprémy László: *Az Árpád- és Anjou kor csatái, hadjáratai.* Budapest, 2008.

Wertner 1918. = Wertner Mór: *Nagy Lajos király hadjáratai*. In: Hadtörténeti Közlemények. XIX. évfolyam, 19. szám. Budapest, 1918.